

УДК 657

Купрієнко А.В.

*аспірант кафедри обліку та оподаткування,
Київський національний торговельно-економічний університет*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГІВЛІ

Статтю присвячено питанням формування облікового забезпечення контролінгу на підприємствах торгівлі. Виявлено, що питома вага кількості підприємств торгівлі у загальній кількості суб'єктів господарювання становить приблизно 50%, яка формує у середньому 40% загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) в Україні. Встановлено, що сьогодні у сучасній науковій літературі контролінг розглядається з позицій системного (контролінг як центральна підсистема системи управління підприємства) та процесного (процес, який пов'язує, координує, узгоджує, спрямовує, контролює діяльність усіх функціональних управлінських одиниць із метою адаптації їхньої діяльності до змінних зовнішніх умов, здійснює інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень) підходів. Розглянуто концептуальні засади та практичні аспекти формування облікового забезпечення контролінгу підприємств торгівлі. Уточнено склад формування облікової інформації на підприємствах торгівлі для потреб контролінгу.

Ключові слова: облікове забезпечення, контролінг, облікове забезпечення контролінгу, бухгалтерський облік, облікова інформація.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УЧЕТНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНТРОЛЛИНГА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ТОРГОВЛИ

Куприенко А.В.

Статья посвящена вопросам формирования учетного обеспечения контроллинга на предприятиях торговли. Выявлено, что удельный вес количества предприятий торговли в общем количестве субъектов хозяйствования составляет примерно 50%, который формирует в среднем 40% общего объема реализованной продукции (товаров, услуг) в Украине. Установлено, что сегодня в современной научной литературе контроллинг рассматривается с позиций системного (контроллинг как центральная подсистема системы управления предприятия) и процессного (процесс, который связывает, координирует, согласовывает, направляет, контролирует деятельность всех функциональных управленческих единиц с целью адаптации их деятельности к меняющимся внешним условиям, осуществляет информационное обеспечение принятия управленческих решений) подходов. Рассмотрены концептуальные основы и практические аспекты формирования учетного обеспечения контроллинга предприятий торговли. Уточнен состав формирования учетной информации на предприятиях торговли для нужд контроллинга.

Ключевые слова: учетное обеспечение, контроллинг, учетное обеспечение контроллинга, бухгалтерский учет, учетная информация.

CONCEPTUAL BASICS OF TRADING ENTERPRISES' ACCOUNTING PROVISION OF CONTROLLING

Kupriienko Anastasiia

The article is devoted to the issues of forming accounting provision of controlling for trading enterprises. The purpose of the article is to investigate the theoretical principles of formation of accounting provision of controlling in trade enterprises. According to the State Statistics Service of Ukraine the amount of trading enterprises in the total number of economic entities is approximately 50%, which represents an average of 40% of products sold (goods, services) in Ukraine. In modern scientific literature controlling is viewed from the standpoint of systemic (controlling as the central subsystem of enterprise management system) and process (the process that binds, coordinates, directs, controls the activity of all functional management units in order to adapt their activity to changing external conditions, provides information support for effective decision making) approaches. The conceptual framework of the formation of accounting provision of controlling for trading enterprises are considered. It is determined that accounting provision of controlling for trading enterprises is the process of preparation and formation of accounting information, ensuring the quantity and quality of the information array of data in the accounting system. Therefore, the enterprise collects data of different types of accounting sections as well as generates information based on the combination of financial and non-financial indicators in the enterprise's reports. That is why the conceptual principles of accounting control of trading enterprises by specifying its purpose, task, subject, object and functions are offered. The purpose of accounting provision of controlling for trading enterprises is to generate and provide management the necessary information about the company's activities to make management decisions. The composition of accounting information (primary documents, accounting records and reporting forms) in trading enterprises for controlling purposes have been clarified. The proposed conceptual framework for accounting provision of controlling in trading enterprises allows to satisfy information requests of users and in report reliable information about the activity of the enterprise.

Keywords: accounting provision, controlling, accounting provision of controlling, accounting, accounting information.

Постановка проблеми. Здатність підприємства до своєчасної та адекватної реакції на постійні трансформаційні процеси внутрішнього та зовнішнього характеру підвищується завдяки впровадженню контролінгу. Беручи приклад із західних компаній, вітчизняні підприємства активно впроваджують контролінг у свою діяльність, що дає змогу ефективно управляти підприємством, уможливує чітку координацію в системі управління та дає можливість побудувати релевантну інформаційну систему управління.

Сьогодні одними з ключових показників на вітчизняному ринку є підприємства торгівлі. За даними Державної служби статистики України, питома вага кількості підприємств торгівлі у загальній кількості суб'єктів господарювання становить приблизно 50%, що формує у середньому 40% загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) в Україні (табл. 1).

Для утримання своїх позицій на ринку вітчизняним підприємствам доцільно впроваджувати контролінг, що дасть змогу інформаційно забезпечувати процес прийняття управлінських рішень. Саме тому теоретичні аспекти розроблення та практичного впровадження облікового забезпечення контролінгу на підприємствах торгівлі є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою визначення сутності поняття контролінгу займалися такі вчені, як В.В. Івата, Т.В. Калайтан, Л.Б. Криворучко, М.І. Длі, Я.В. Панас, Й.М. Петрович, О.В. Прокопенко, М.С. Пушкар. Дослідженню питань облікового забезпечення діяльності підприємств присвячено наукові праці І.В. Нагорної, А.О. Касич, А.А. Пилипенка, Ю.Д. Малярєвського, Л.В. Безкровайної. Незважаючи на численні публікації з проблематики контролінгу, дослідження питань облікового забезпечення контролінгу підприємств торгівлі потребує подальшого наукового пошуку.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних засад формування облікового забезпечення контролінгу на підприємствах торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Огляд наукової літератури щодо визначення сутності поняття «контролінг» дав змогу встановити, що сьогодні контролінг розглядається з позицій системного та процесного підходів, що наведено в табл. 2.

Варто погодитися з визначенням сутності контролінгу, запропонованим авторами О.В. Прокопенко та Л.Б. Криворучко, які вважають, що контролінг є центральною підсистемою системи управління підприємством або окремим процесом, яка пов'язує, координує, узгоджує, спрямовує, контролює діяльність усіх функціональних управлінських одиниць для адаптації їхньої діяльності до змінних зовнішніх умов, здійснює інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень, умовою існування якої є відповідний образ мислення керівництва підприємством або процесом, який сфокусований на оптимальному використанні усіх видів ресурсів і на тривалому розвитку підприємства [2, с. 31]. Запропоноване визначення сутності поняття «контролінг» розглядається з позицій системного та процесного підходів. Це зумовлено тим, що для облікового забезпечення характерні як категоріальні ознаки процесу, так і системоутворюючі чинники (наявність сукупності елементів системи, їх взаємопов'язаність, цілісність системи та її інформаційність, взаємозв'язок між системою та середовищем [3]).

Як зазначають Й.М. Петрович та Я.В. Панас, основною метою контролінгу є зменшення комунікаційних бар'єрів як усередині суб'єкта господарювання, так і в середовищі безпосередньо зацікавлених у його роботі суб'єктів, що дає змогу за рахунок виникнення синергетичного ефекту підвищити потенціал управління господарюючим суб'єктом [4, с. 134]. Аналіз бачення функцій управління провідними вітчизняними вченими Й.М. Петровичем та Я.В. Панасом [4, с. 135] дає змогу чітко окреслити місце і роль контролінгу в сучасному менеджменті. Очевидно, що контролінг забезпечує функціонування контуру, відповідального за розроблення управлінських рішень об'єднувальної функції менеджменту.

Як видно з рис. 1, інформаційна система посідає важливе місце у процесі контролінгу на підприємстві. При цьому облікове забезпечення відіграє вирішальну роль в управлінні діяльністю, оскільки є процесом (тобто складається з облікових процедур) підготовки та формування облікової інформації, забезпечення кількості та якості інформаційного масиву даних у системі бухгалтерського обліку.

Завдяки цьому на підприємстві здійснюється збір даних різних видів обліку, а також формується інфор-

Таблиця 1. Питома вага підприємств торгівлі у загальній кількості суб'єктів господарювання

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальна кількість суб'єктів господарювання, одиниць	1600304	1722251	1932325	1974439	1865631	1805144
Кількість підприємств оптової та роздрібної торгівлі	843075	890658	988694	989064	910413	837797
Питома вага підприємств торгівлі у загальній кількості суб'єктів господарювання, %	53	52	51	50	49	46
Загальний обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання, млн грн	4563795	4437326	4608978	5716431	6877077	8467032
Обсяг реалізованих товарів підприємствами торгівлі, млн грн	1783737	1782400	1795660	2159334	2628672	3351186
Питома вага обсягу реалізованих товарів підприємствами торгівлі у загальному обсязі, %	39	40	39	38	38	40

Джерело: сформовано автором за даними [1]

Рис. 1. Контролінг у системі управління підприємства торгівлі

Джерело: сформовано автором на основі [4, с. 135]

Таблиця 2. Поняття «контролінг» у наукових працях

№ з/п	Автор	Визначення	Примітка
Системний підхід			
1	Пушкар М.С., Пушкар Р.М. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту. Тернопіль : Карт-бланш, 2004. 370 с.	Окрема інформаційна підсистема підприємства для стратегічного управління на основі синтезу знань із менеджменту, маркетингу, фінансового й управлінського обліку, статистики, аналізу, контролю та прогнозування	Переваги: виділення контролінгу в окрему підсистему управління. Охоплення контролінгом інших управлінських підсистем. Недоліки: застосування контролінгу лише до управління цілим підприємством Орієнтація лише на стратегічні цілі
2	Калайтан Т.В. Контролінг: проблеми термінології. Вісник Львівської комерційної академії. 2009. Вип. 30. С. 43–47	Сукупність методів і процедур із координації обліку, контролю, аналізу, планування з метою інформаційно-консультаційного забезпечення управлінських рішень	Переваги: взаємозв'язок усіх функцій управління. Недоліки: обмеженість функцій контролінгу лише формуванням методологічної бази
3	Івата В.В. Контролінг у системі управління підприємством. Проблеми системного підходу в економіці. 2009. № 3. URL : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_3/Ivata_309.htm	Підсистема управління підприємством для надання підтримки та допомоги керівнику. Концепція управління підприємством, орієнтована на ефективне і довгострокове функціонування у сучасному економічному середовищі	Переваги: визначення контролінгу як підсистеми в системі управління. Недоліки: не висвітлюються методи підтримання та допомоги керівнику. Застосування контролінгу лише до управління цілим підприємством
Процесний підхід			
4	Дли М.И., Михайлов С.А., Балябина А.А. Контроллинг процессов энергосбережения на региональном уровне. Контроллинг. 2010. № 2(35). С. 74–79	Контролінг – одна з функцій, що виконується в межах управління підприємством і полягає у підтримці управління через інформацію	Переваги: інформаційне навантаження функції контролінгу. Недоліки: визначення не впливає виконання контролінгом функції адаптації системи управління до мінливих зовнішніх умов, не конкретизовано функції контролінгу, не висвітлюються методи здійснення інформаційної підтримки управління

Джерело: сформовано автором

мація на базі поєднання фінансових та нефінансових показників у звітності підприємства [5; 6]. Концептуальні засади облікового забезпечення контролінгу підприємств торгівлі наведено на рис. 2.

Облікова інформація – це вид економічної інформації, що відображає господарські операції, які характеризують діяльність організації за певний час та є підставою для прийняття рішень. Існує багато вимог до облікової інформації, й усі вони повинні виконуватися для підвищення якості наявної інформації, оскільки інформація – це база для прийняття рішень і ефективність управління напряму залежить від її якості. Значну частку облікової інформації становлять дані управлінського обліку, адже він поєднує різні сфери діяльності. Керівництво потребує різного характеру даних у потрібний час, у потрібному місці для розуміння загальної картини з метою успішного ведення бізнесу. Для підприємств торгівлі це має особливе значення, особливо у процесі обробки інформації щодо великої кількості товарних позицій, підрозділів, центрів відповідальності тощо.

Облікова інформація, яка формується завдяки впровадженню облікового забезпечення контролінгу на підприємствах торгівлі, складається з:

- первинних документів, наприклад видаткових та прибуткових накладних, накладних внутрішнього переміщення, податкових накладних;
- облікових реєстрів, наприклад журналів обліку розрахунків із постачальниками та підрядниками, покупцями і замовниками, різними дебіторами та кредиторами;
- звітів (фінансових, управлінських, податкових, статистичних), наприклад звітів із товарообороту, звітів по товарних запасах.

Контролінг дає змогу з'єднати облікову інформацію в єдине ціле для подальшого опрацювання. Збирання, систематизація й обробка значного обсягу різноманітної інформації для постійного проведення моніторингу ситуації вимагає формування відповідної інформаційної системи. Відповідно, формування облікової інформації включає етапи, що наведено на рис. 3.

Здійснення зазначених етапів дає змогу формувати повноцінну та якісну інформаційну базу, тобто платформу для прийняття ефективних управлінських рішень. Це означає, що облікова інформація є ключовою в інформаційно-аналітичному забезпеченні та відіграє важливу роль в управлінні торговельною діяльністю підприємств.

Висновки з проведеного дослідження. Підприємства торгівлі є одними з ключових суб'єктів госпо-

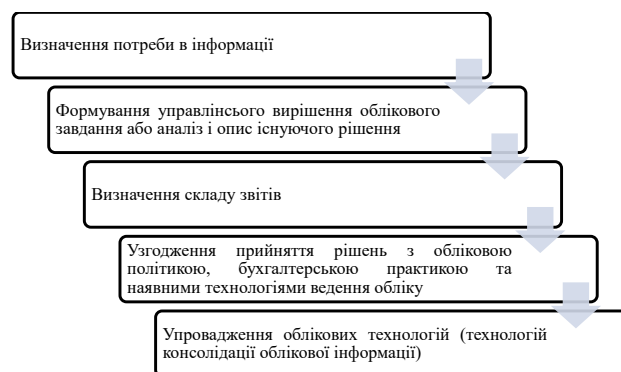

Рис. 3. Етапи формування облікової інформації для управління на рівні підприємства

Джерело: сформовано автором на основі [7, с. 19]

Мета	<ul style="list-style-type: none"> • Генерування та забезпечення керівництва необхідною інформацією про діяльність підприємства для прийняття управлінських рішень
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> • обліково-інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень; • забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень; • контроль над результатами виконання управлінських рішень
Суб'єкт	<ul style="list-style-type: none"> • внутрішні користувачі інформації
Об'єкт	<ul style="list-style-type: none"> • процес формування інформації для забезпечення контролінгу
Функції	<ul style="list-style-type: none"> • інформаційна - забезпечення менеджменту релевантною інформацією; • облікова - відображення господарських фактів та явищ у системі обліку; • контрольна - забезпечення досягнення стратегічних цілей підприємства; • комунікаційна - забезпечення комунікацій між різними рівнями управління

Рис. 2. Концептуальні засади облікового забезпечення контролінгу на підприємствах торгівлі

Джерело: розроблено автором

дарювання на вітчизняному ринку. Для підвищення ефективності діяльності керівництво підприємств торгівлі приймає управлінські рішення щодо досягнення основних стратегій підприємства. Важливим інструментом при цьому є контролінг, який запропоновано розглядати з позицій системного та процесного підходів, оскільки для облікового забезпечення характерні як категоріальні ознаки процесу, так і системоутворюючі чинники (наявність сукупності елементів системи, їх взаємопов'язаність, цілісність системи та її інформаційність, взаємозв'язок між системою та середовищем). Запропоновані концептуальні засади облікового забезпечення контролінгу на підприємствах торгівлі дають змогу задовольняти інформаційні запити користувачів та висвітлювати достовірну інформацію про діяльність підприємства.

ючі чинники (наявність сукупності елементів системи, їх взаємопов'язаність, цілісність системи та її інформаційність, взаємозв'язок між системою та середовищем). Запропоновані концептуальні засади облікового забезпечення контролінгу на підприємствах торгівлі дають змогу задовольняти інформаційні запити користувачів та висвітлювати достовірну інформацію про діяльність підприємства.

1. Статистична інформація «Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності» та «Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності» Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.03.2019).

2. Прокопенко О.В. Економічна суть контролінгу, його місце в системі управління підприємством. Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». 2011. № 4. С. 27–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2011_4_6 (дата звернення: 1.04.2019).

3. Євдокимов В.В. Бухгалтерський облік як інформаційна система: загальні методичні підходи. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». 2009. № 1(47). С. 35–40.

4. Петрович Й.М. Еволюція контролінгу в сучасній теорії та практиці управління вітчизняними підприємствами. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. № 1. С. 129–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2013_1_13 (дата звернення: 02.04.2019).

5. Нагорна І.В. Облікове забезпечення оцінки фінансової стійкості підприємства. Економіка і суспільство. 2016. С. 534–537.

6. Касич А.О. Концепція обліково-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками. Облік і фінанси. 2017. № 3(77). С. 28–37.

7. Консолідація облікової інформації в управлінні діяльністю підприємств та їх об'єднань : монографія / А.А. Пилипенко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.А. Пилипенка. Харів : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 319 с.

1. Statystychna informatsiia «Kilkist subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti» ta «Obsiah realizovanoi produktsii (tovariv, posluh) subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti» Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 21.03.2019).

2. Prokopenko O. V. (2011) Ekonomichna sut kontrolinhu, yoho mistse v systemi upravlinnia pidpriemstvom [The economic essence of controlling, its place in the enterprise management system]. Visnyk Sumskoho derzhavnogo universytetu. Serii: Ekonomika [Bulletin of Sumy State University. Series: Economics]. № 4. S. 27-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2011_4_6 (accessed 1.04.2019).

3. Ievdokymov V.V. (2009) Bukhhalter'skyi oblik yak informatsiina systema: zahalni metodychni pidkhody [Accounting as an information system: general methodological approaches]. Visnyk Zhytomirskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky [Bulletin of Zhytomyr State Technological University. Series: Economic Sciences]. № 1(47). S. 35-40

4. Petrovych Y. M. (2013) Evoliutsiia kontrolinhu v suchasniy teorii ta praktytsi upravlinnia vitchyznianymy pidpriemstvamy [Evolution of controlling in modern theory and practice of management of domestic enterprises]. Marketynh i menedzhment innovatsii [Marketing and innovation management]. № 1. S. 129-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2013_1_13 (accessed 2.04.2019).

5. Nahorna I.V. (2016) Oblikove zabezpechennia otsinky finansovoi stiikosti pidpriemstva [Accounting assurance of the financial stability of the enterprise]. Ekonomika i suspilstvo [Economy and society]. 2016. S. 534-537

6. Kasych A. O. (2017) Kontseptsii oblikovo-analitychnoho zabezpechennia upravlinnia hroshovymy potokamy [The concept of accounting and analytical support for cash flow management]. Oblik i finansy [Accounting and Finance]. № 3 (77). S. 28-37.

7. Konsolidatsiia oblikovoi informatsii v upravlinni diialnistiu pidpriemstv ta yikh obiednan [Consolidation of accounting information in the management of enterprises and their associations] : monohrafiia : [Elektronne vydannia] / A.A. Pylypenko, Yu.D. Maliarevskiy, L.V. Bezkravaina ta in. ; za zah. red. d-ra ekon. nauk, profesora A.A. Pylypenka. – Khariv : KhNEU im. S. Kuznetsia, 2016. 319 s.

E-mail: kupriienko1@gmail.com